

„Prarastosios inteligentijos“ problema ir jos sprendimo būdai lietuviškoje spaudoje (XIX a. pabaiga – XX a. pradžia)

OLGA MASTIANICA-STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas, Kražių g. 5, 001108 Vilnius

El. paštas mastianica@gmail.com

XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje dažnas lietuvių inteligentas buvo priverstas ieškoti valstybės tarnybos ne etninėje Lietuvoje, o kitose Rusijos imperijos gubernijose. Rimantas Vėbra, nagrinėjęs lietuvių inteligentijos socialinę struktūrą XIX a., padarė išvadą, kad beveik 60 % lietuvių kilmės asmenų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, dirbo už Šiaurės vakarų krašto ribų. Šiame straipsnyje inteligentijos stygiaus problema svarstoma kitaip, nei iki šiol buvo įprasta ankstesniuose tyrimuose: vietoj „prarastosios inteligentijos“ problemos, jos susidarymo priežasčių identifikavimo nagrinėjamas klausimas, kiek *pati* lietuvių inteligentija bandė šią problemą spręsti, kodėl ir kokius siūlė šios problemos įveikimo būdus. Pagrindinis tyrimo šaltinis yra lietuvių periodinė spauda ir grožinės literatūros kūriniai, kurie labiau nei laišškai ar dienoraščiai atspindi inteligentijos kolektyvinį mąstymą, o svarbiausia, rodo idėjų refleksiją, sklaidos kontekstą, leidžia bent iš dalies įvertinti išdiskutuotas idėjas ir jų paveikumą.

Raktažodžiai: inteligentija, profesinė sudėtis, XIX amžius

IVADAS

Rašytoja Liudvika Didžiulienė apsakyme „Dėl Tėvynės! Apysaka mūsų dienų“ pavaizdavo, kaip Maskvoje universitetines studijas baigę lietuvių kilmės studentai, iš pradžių prisiekę dirbti Lietuvoje, vėliau atsisakė savo ketinimų. Šis apsakymas, 1893 m. paskelbtas lietuviškame nelegaliame periodiniame leidinyje *Varpas* (1889–1905) [16], ženklino opią problemą, su kuria XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje susidūrė lietuvių inteligentija. Dėl valdžios vykdomos socialinės ir tautinės politikos dažnas lietuvių inteligentas buvo priverstas ieškoti valstybės tarnybos (1) ne Lietuvoje, o kitose Rusijos imperijos gubernijose. Pasak lietuvių inteligentijos socialinę struktūrą XIX a. nagrinėjusio Rimanto Vėbros, beveik 60 % lietuvių kilmės asmenų su aukštuoju išsilavinimu dirbo už Šiaurės vakarų

---

(1) Valstybės tarnyboje Lietuvoje lietuvių inteligentas galėjo užimti žemiausias, mažiausiai apmokamas raštininkų padėjėjų pareigas.

krašto ribų (2). Vietinė lietuvių inteligentija buvo kiekybiškai silpna, be to, jos struktūra plėtojosi gana vienpusiškai ir daug lėčiau nei buvo reikalinga modernėjančiai visuomenei. 1897 m. visuotinio Rusijos imperijos gyventojų surašymo duomenimis, pagrindinė lietuvių inteligentijos grupė vis dar buvo dvasininkai. Tarp laisvųjų profesijų atstovų vyravo medicininis personalas, negausi buvo teisininkų ir mokslo, literatūros, meno sričių lietuvių inteligentų grupė (3).

Todėl jau lietuvių nelegalioje periodinėje spaudoje, kaip taikliai pastebėjo Tomas Balkelis, buvo įvesta „prarastosios inteligentijos“ sąvoka. Šią sąvoką vartojo patys lietuvių inteligentai, taip pabrėždami problemos mastą ir neretai prilygindami ją „tautos tragedijai“ [8, 72]. T. Balkelio, bandžiusio išnagrinėti lietuviško patriotinio elito istoriją, teigimu, net po 1905 m., kai įvyko pokyčių švietimo, iš dalies tautinėje valdžios politikoje, daugelis inteligentų viešojoje erdvėje skundėsi tebevykstančia lietuvių emigracija į vidines Rusijos imperijos gubernijas ir užsienį, nes tai, lietuvių inteligentijos manymu, skatino asimiliaciją ir patriotinės tapatybės praradimą [8, 205]. Taigi, kaip rodo pavieniai lietuvių inteligentijos XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje tyrimai, inteligentijos stygiaus problema buvo svarbi patiems inteligentams, svarstoma viešajame diskurse.

Šiame straipsnyje ne identifikuosime inteligentijos stygiaus problemą, jos susidarymo priežastis, bet kelsime klausimą, kiek *pati* lietuvių inteligentija bandė spręsti šią problemą, kodėl ir kokius siūlė sprendimo būdus. Pagrindinis šio tyrimo šaltinis yra lietuvių periodinė spauda ir grožinės literatūros kūriniai, kurie labiau atspindi inteligentijos kolektyvinį mąstymą, rodo idėjų refleksiją, sklaidos kontekstą, bent iš dalies padeda įvertinti išdiskutuotas idėjas ir jų poveikumą. Tiesa, paliekame atvirą klausimą, kiek ir kokią įtaką viešojoje erdvėje svarstyti inteligentijos stygiaus sprendimo būdai turėjo atskirų lietuvių inteligentų profesinei veiklai, jos pasirinkimui ir įgyvendinimui. Pastarosios problemos analizę riboja statistinių duomenų trūkumas, kuris užkerta galimybę patikrinti viešajame diskurse konstatuojamus inteligentiją liečiančius socialinius procesus, nagrinėti inteligentijos profesinę dinamiką etninės Lietuvos ribose. Šis tyrimas apima XIX a. pabaigos – XX a. pradžios laikotarpį. Nepriklausomos Lietuvos Respublikos metais, palyginti su Rusijos imperijos laikais, lietuvių inteligentija galėjo laisviau plėtoti savo socialinę ir profesinę struktūrą, jau nebebuvo toks aktualus įsidarbinimo Lietuvoje klausimas, o palaiapsniui pradėta svarstyti kita problema – lietuvių inteligentijos perteklius.

NUO AGITACINĖS KAMPANIJOS LINK KONKREČIŲ SPRENDIMŲ

Minėto L. Didžiulienės apsakymo pasirodymas lietuvių laikraštyje *Varpas* nebuvo atsitiktinis. Šis periodinis leidinys, palyginti su kita lietuviška spauda, buvo orientuotas ne vien į lietuvių nacionalizmo idėjų sklaidą, bet ir atliko lietuvių inteligentijos konsolidacijos

- (2) Šią išvadą R. Vėbra padarė, palyginęs lietuvių inteligentų skaičių profesijų grupėje etninėje Lietuvoje ir bendrai Rusijos imperijoje. Jo duomenimis, XIX a. pabaigoje daugiausia lietuvių inteligentų gyveno Kuršo gubernijoje, Kaukaze, Sankt Peterburge. Plg. [48, 184].
- (3) 1897 m. Rusijos imperijos visuotinio gyventojų surašymo duomenimis, administracijos, teismo, policijos srityse dirbo 53,8 % lietuvių inteligentų, visuomeninėje ir luominėje tarnyboje – 87,1 %, privačia teisine veikla užsiėmė 69,6 %, mokymo ir auklėjimo veikla – 57,8 %, mokslo, literatūros, meno srityse dirbo 43 %, gydymą ir sanitarinę veiklą užsiėmė 53,1 %, dvasininkai sudarė 86,4 % bendro lietuvių inteligentų skaičiaus [47, 182]. Reikėtų pažymėti, kad etninėje Lietuvoje lenkų profesinės inteligentijos sudėtis buvo panaši į lietuvių. Tiesa, palyginti su lietuviais, lenkai daugiau turėjo kūrybinės srities inteligentų. Ne itin skyrėsi baltarusių ir žydų profesinė sudėtis, tačiau pastarųjų labai mažai dirbo administraciniame aparate [7, 389–390].

uždavinius. Jau viename pirmųjų *Varpo* numerių Juozas Adomaitis-Šernas konstatavo: „uždėjome „Varpą“ dėl to tik, kad ne turėjome iksziolaik tinkanczio laikrasczio dėl inteligencijos, dėl kurios lietuviszkas laikrascztis pagal musu nūmone rodės reikalingu“ [2, 55]. Tarp visos lietuvių nelegalios periodikos *Varpas* plačiausiai svarstė klausimus, susijusius su inteligentijos socialiniu vaidmeniu, jo apibrėžimu, inteligentijos įtaka visuomenei, aktyviai kritikavo lietuvių inteligentiją. L. Didžiulienės apsakymas, žymėjęs „prarastosios inteligentijos“ problemą, pirmiausia atliko moralizuojančią funkciją. Kaip minėta, apsakymas pradedamas Maskvos universitete studijuojančių penkių lietuvių studentų pasižadėjimu „būti tvirtais ir vargti, dirbti ir dirbti, nepaliauti dirbus dėl brangios tėvynės!“ Tačiau buvusių lietuvių studentų likimai susiklosto kitaip: Julijonas veda turtingą Maskvos pirklio dukrą ir atsisako įgytos filologo profesijos, Martynas pasirenka gerai apmokamą advokato darbą Maskvoje, o ne etninėje Lietuvoje, Petras išsižada savo valstiečių kilmės lietuvaitės nuotakos, gyvenusios Lietuvoje, ir veda vokiečių pirklio dukrą, Gabrys išvaisto pinigus, kuriuos jam tautiniam darbui vykdyti paliko dėdė kunigas. Benediktas, kuris vienintelis, „rašliava, darbu ir skatiku šelpė varguolius“, miršta Lietuvoje nuo alkio, išsekimo ir nepritekliaus. Savo apsakyme L. Didžiulienė parodo, kaip idealų išsižadėjimas keičia buvusių studentų moralines savybes: Julijonas pradeda kalbėti vien rusiškai ir rusišku vardu pavadina savo sūnų, Martynas – godus advokatas, neslepiantis savo nesantuokinių ryšių, Petras pasirenka ne meilę, o pinigus, Gabrys – saloninį, o ne tautinį darbą. L. Didžiulienė viešai pasmerkė savo apsakymo herojus, o minties paveikimui sustiprinti pasitelkė jų tėvo tyčinę mirtį neišskentus jo „vardo ir sąžinės bjaurojimo“.

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad to meto viešajame inteligentijos problemų diskurse L. Didžiulienės balsas tikrai nebuvo vienintelis. Matyt, niekas nėra skaudžiau už Vincą Kudirką, vieną iš *Varpo* redaktorių, pagal profesiją – gydytoją (4), kritikavęs lietuvių inteligentijos, ilgam įrėžęs frazę, kad lietuvių inteligentą galima pažinti iš kinkų drebėjimo. V. Kudirka ragino lietuvių inteligentus įsipareigoti Lietuvoje dirbti šalies labui kaip „viena kuopa, kurioje būtų matyt visų vienas siekis, kurioje susitelktų visų mintys ir užsidegtų visų širdys ta pačia liepsna vardan tos pačios idėjos“ [36, 54]. *Varpo* vedamuosiuose straipsniuose su semantiniu pavadinimu „Tėvynės varpai“ V. Kudirka aštriai kritikavo inteligentus, kurie išmainė „tautiškus idealus ant ragaišiaus“. Jis buvo įsitikinęs, kad inteligentai, įsidarbinę vidinėse Rusijos imperijos gubernijose, greitai praranda savo tautinę tapatybę, asimiliuojasi, išsižada savo visuomeninių pareigų arba dar blogiau – „imasi šviesti visokias prispaudėjų pakampes spinduliais, pavogtais nuo tikros tėvynės“ [45, 96]. Kudirka ragino sekti jo pavyzdžiu – dirbti Lietuvoje ir kęsti materialinius nepriteklus vardan tautinės idėjos, nes „pelnas inteligencijos yra dvasiškas džiaugsmas ir doriškas pasikakinimas“ [9, 181].

V. Kudirkos ir L. Didžiulienės idėjų paveikimas ryškus ir rašytojo Jono Biliūno, studijavusio mediciną Dorpatu (Tartu) universitete (5), kūryboje. 1902 m. ne kur kitur, o laikraštyje *Varpas* J. Biliūnas paskelbė didelės apimties straipsnį „Piešinėlis apie musų

(4) V. Kudirka medicinos studijas baigė Varšuvos universitete, 1890 m. pradėjo dirbti gydytoju Šakiuose, tačiau sunkiai išlaikė konkurenciją su žydų gydytoju, kurį rėmė vietinis kahalas. V. Kudirka buvo nepatenkintas savo materialine padėtimi (už valstiečių ir darbininkų apžiūrėjimą ėmė 30–40 kapekų) ir ne kartą pasisakydavo, jog verčiau būti koku biuro raštininku, gaunančiu per mėnesį 15 rublių, nei trunkintis naktimis pas ligonius ir žiūrėti į žmonių sopulius [14, 114].

(5) 1901 m. už dalyvavimą slaptose studentų sueigose J. Biliūnas buvo pašalintas iš Dorpatu universiteto, grįžo gyventi į Šiaulius, vėliau persikėlė į Panevėžį, čia įsteigė Lietuvos socialdemokratų partijos padalinį, vertėsi privačiomis pamokomis. 1903 m. įstojo į Leipcigo aukštąją prekybos mokyklą, po metų perstojo į Ciuricho universitetą studijuoti literatūrą.

intelligentus“, kuriame taip pat aštriai kritikavo lietuvius, pasirinkusius darbo vietas vidinėse Rusijos imperijos gubernijose. Pasitelkęs Tado Kosčiuškos ir Džiuzepės Garibaldžio pavyzdžius, inteligentiją jis apibrėžė kaip socialinį sluoksnį, privalantį atlikti visuomenės mases mobilizuojančią funkciją. Pasak J. Biliūno, ši misija turėtų būti „išsikūnijusi, išsiurbusi į [inteligento] kraują ir smagenis“ [10, 148]. Ir vardan šios misijos inteligentas turėjo padėti „ant aukuro savo ypatingą laimę“ – t. y. dėl „žmonių laisvės dirbti ir vargti, padedant kovoje už ją savo spėkas ir gyvastį“ [10, 148]. Todėl tuos lietuvių inteligentus, kurie pasirinkdavo darbinę veiklą už etninės Lietuvos ribų, J. Biliūnas viešai vadino asmenimis, neturinčiais „išdirbtų visuomeniškų principų“, taip pat, kaip ir L. Didžiulienė, asmenimis be „dvasiškų ir doriškų spėkų“ [10, 149].

Nuogaštavimai dėl inteligentijos įsidarbinimo už Lietuvos ribų lietuviškoje nelegalioje spaudoje nuolat atsinaujindavo, bet šios problemos vertinimas iš esmės nesiskyrė. Pasitraukęs svetur lietuvių inteligentas pirmiausia vaizduotas kaip pareigų visuomenei išsižadėjęs asmuo, prilygintas asmeniui be dorovinių principų. *Varpo* aplinkoje, kuri, kaip minėta, aktyviausiai svarstė lietuvių inteligentijos klausimus, būta pavienių asmenų, kurie siūlė į „prarastosios inteligentijos“ problemą žiūrėti giliau ir bandyti ieškoti šios problemos įveikos būdų. 1900 m. vienas iš *Varpo* korespondentų gydytojas Juozas Bagdonas pateikė tris inteligentijos išvykimo priežastis: „žemas kultūriškas žmonių pakilimas ir surištas su tuom jų skurdas ir nuvargimas; stoka vietų, kurios galėtų garantuoti inteligentams užlaikymą Lietuvoje; žmonių nesusipratimas kas reikalingumo mus inteligencijos Lietuvoje“ [6, 3]. J. Bagdonas, studijavęs mediciną Varšuvos, o vėliau Maskvos universitete, pirmiausia ragino keisti nusistovėjusias visuomenės nuostatas į „mokyto“ žmogaus svarbą ir tam pasitelkti dvasininkiją, kuri tuo metu sudarė didžiausią inteligentijos, dirbančios etninėje Lietuvoje, dalį. Kitaip tariant, jis siūlė įgyvendinti dar pirmajame nelegaliame lietuvių periodiniame leidinyje *Aušra* (1883–1886) Juozo Andziulaičio-Kalnėno viešai išsakytą raginimą „kovoje už buvį tautos užmirsšti siaurūsius veidinius pažvilgius“ ir visiems – pasaulietinei ir dvasinei inteligentijai „stoti į vieną eilę ir statyti krutis prieš visus priešus“ [3, 394]. *Varpo* korespondentai, kurių daugumą sudarė pasaulietinė inteligentija, pripažino, kad kunigai „szendien yra beveik vienatine inteligencja, reikalus ir gyvenimą žmonių savo apygardos pažįstanti“ [1, 8; 25]. XIX a. pabaigoje katalikiškoje spaudoje taip pat raginta pirmiausia kelti tautinę idėją ir vardan jos įgyvendinimo neeskaluoti vis labiau ryškėjančių pasaulėžiūrinių skirtumų tarp pasaulietinės ir dvasinės inteligentijos [24, 98]. 1896 m. pradėjęs redaguoti periodinį leidinį *Tėvynės sargas* (1896–1904) Juozas Tumas-Vaižgantas deklaravo stovėsiąs „ant sargybos kaip inteligentiškų, taip ir prastesnių lietuvių reikalų“ [51, 1], tačiau po ketverių tokio laikraščio leidimo metų ėmė svarstyti galimybę leisti tik inteligentams skirtą laikraštį. Tokiu laikraščiu tapo *Žinyčia*, leista *Tėvynės sargo* redakcijos 1900–1902 metais. Katalikų dvasininkijos sumanymas leisti laikraštį, skirtą vien inteligentijai, atspindi pozityvų jos požiūrį į inteligentijos vykdomą tautinę programą, bandymą ieškoti sąlyčio su pasaulietine inteligentija, o kartu rodo naują dvasininkijos kartą, kuri teigiamai vertino lietuvių modernųjį nacionalizmą ir pasižymėjo visuomeniniu aktyvumu (6).

Viešajame diskurse esminiai pokyčiai „prarastosios inteligentijos“ problemos svarstymuose buvo susiję su 1905 metų įvykiais. Viena vertus, lietuvių inteligentija suskubo įvertinti pokyčius, pirmiausia švietimo, iš dalies – Rusijos valdžios tautinėje politikoje, pasinaudoti naujomis viešomis galimybėmis keistis idėjomis ir siūlymais. Antra vertus, vis

(6) Laikraščio *Žinyčia* idėjinės kryptis plačiai nagrinėjo Vilma Žaltauskaitė [50].

labiau įsisąmoninama, kad ankstesnė agitacinė kampanija, pasižymėjusi moralizavimu, barimu ir raginimu likti Lietuvoje, negali sustabdyti inteligentijos nutekėjimo: „šauksmai nebeįstengs susigrąžinti Lietuvon mūsų įsisklaidžiusios po visas šalis inteligentijos“ [12, 1]. Reikėtų ieškoti veiksmingesnių inteligentijos stygiaus įveikimo sprendimų. Tokių nuostatų kaitą ryškiausiai atspindi 1905 m. *Vilniaus žiniose* paskelbtas straipsnis „Kodėl Lietuvoje maža inteligentų?“ Kaip žinoma, *Vilniaus žinios* (1904–1909) ne tik buvo pirmasis periodinis leidinys Lietuvoje panaikinus spaudos draudimą lotyniškais rašmenimis, bet ir atliko lietuvių inteligentijos organizavimo(-si) Vilniuje funkciją. *Vilniaus žinių* korespondentas įvardijo tris galimus lietuvių inteligentijos stygiaus sprendimo būdus. Jis pastebėjo, kad viešajame inteligentijos problemų diskurse inteligentams pirmiausia prikišamas tėvynės meilės trūkumas, rūpinamasi, kaip šią meilę įkvėpti. Antra, siūloma pasinaudoti pokyčiais Rusijos valdžios švietimo politikoje ir steigti Lietuvoje specialiąsias (pirmiausia žemės ūkio) mokyklas. Kartu vardan „inteligentiškųjų spėkų <...> Lietuvos sodžiuose“ padidrinimo raginta keisti nusistovėjusias nuostatas, būdingas ir visai visuomenei, ir pačiai inteligentijai, kai baigus mokslus atsisakoma grįžti tėviškėn, pas savo tėvus, ir ten darbuotis [26, 1]. Atkreiptinas dėmesys, kad *Vilniaus žinių* korespondento paminėti lietuvių inteligentijos stygiaus įveikimo būdai buvo aktyviai aptarti XX a. pirmųjų dešimtmečių viešajame diskurse (7).

INTELGENTIJOS STYGIAUS ĮVEIKOS BŪDAI

Dvasinių ryšių su gimtine stiprinimas. *Vilniaus žiniose* buvo tęsiama agitacinė kampanija, raginanti dirbančius už etninės Lietuvos ribų palaikyti dvasinius ryšius su gimtine. Jau 1905 m. vienas iš *Vilniaus žinių* korespondentų Antanas Montvydas, vidurinę mokslą baigėjęs Sankt Peterburge, atskirai kreipėsi į „lietuvius išėivius“, ragindamas skaityti „mūsų laikraščius, kuriuose atsispindi Lietuvos vargai ir pasiekimai, nelaimės ir džiaugsmas, kuriuose atsispindi tautos gyvybė ir gyvenimas“ [31, 1]. 1909 m. Vilniuje leistas kitas dienraštis *Viltis* (1907–1915) siūlė studentų draugijoms vesti lietuvių, besidarbuojančių vidinėse Rusijos imperijos gubernijose, statistiką. *Vilties* korespondento siūlymas buvo pakankamai pamatuotas, atsižvelgiant į tai, kad XX a. pirmiaisiais dešimtmečiais aktyviai veikė lietuvių studentų draugijos Maskvoje, Sankt Peterburge, Dorpate, Varšuvoje, Krokuvoje, o Maskvos lietuvių studentų draugija organizavo ir atskiro periodinio leidinio *Aušrinė* (1910–1914) leidimą. Taigi *Vilties* korespondentas tikėjosi, kad studentų draugijos nariai, pasinaudoję esamais socialiniais ryšiais, nesunkiai išsiaiškins, kur „baigę mokslus [asmenys] apsigyveno, kuo verčiasi“ [32, 1]. Tokie lietuvių inteligentų sąrašai turėtų būti viešai skelbiami ir galbūt skatintų lietuvius inteligentus pasiduoti viešam spaudimui ir aktyviai vykdyti tautinę veiklą. Sudėtinga atsakyti, kiek *Vilties* korespondento idėja buvo paveiki, aktuali lietuvių studentų draugijoms. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį, kad periodinio leidinio *Aušrinė* redakcija nutarė atskirai dirbti su jaunimu, kuris buvo priverstas pasirinkti aukštąsias studijas už Lietuvos ribų – ėmėsi priemonių stiprinti studijuojančio jaunimo dvasinius ryšius su gimtine. Jau pirmaisiais jaunimo žurnalo leidimo metais buvo įsteigtas atskiras priedas *Vasaros darbai* (1910–1912), turėjęs tikslą

(7) Šiame tyrime atskirai neanalizuosime inteligentijos problemų diskurso emigracinėje spaudoje. Tai yra sudėtinė lietuvių emigracijos problemų diskurso dalis, todėl reikalingas atskiras tyrimas. Kaip taikliai pastebėjo Daiva Dapkutė, Jungtinėse Amerikos Valstijose apsigyvenusi lietuvių inteligentija priekaištavo etninėje Lietuvoje įsikūrusiai inteligentijai dėl jos neveiklumo. JAV spaudoje pasigirdavo balsų, kad esamomis sąlygomis inteligentija svetimame krašte gali būti naudingesnė ir daugiau padaryti nei likusi etninėje Lietuvoje [15, 113].

skatinti į namus per vasaros atostogas grįžtantį jaunimą pažinti „savo kraštą, tautos istoriją ir literatūrą“ (8).

Lietuvos krašto, istorijos ir kultūros pažinimui, susietam su studentijos vasaros atostogomis, *Aušrinės* redakcija kėlė du tikslus. Pirmiausia tokių pažintinių ekskursijų metu turėjo būti stiprinamos studentijos, būsimųjų lietuvių inteligentų, sąsajos su gimtuoju kraštu. Antra, kraštotylinės ekskursijos turėjo skatinti būsimąją inteligentiją įsisaugoti savo misiją – atlikti visuomenės švietimo funkciją. Akivaizdu, kad Rusijos imperijos universitetuose studijavusiam lietuvių jaunimui, ypač Maskvos lietuvių studentų draugijos nariams, atsakingiems už *Aušrinės* leidybą, rusų inteligentijos socialinis radikalizmas tapdavo savišvietos ir kultūrinės veiklos pavyzdžiais. Kaip teigė vienas aktyviausių *Aušrinės* darbuotojų Albinas Iešmanta (tuo metu jis studijavo Varšuvos muzikos institute), įvertinęs vasarinių ekskursijų svarbą: „Sakysiu, reikia susipažinti ir supažindinti, tai yra ne tik ieškoti tų raiščių, kurie mums prijungtų prie tėvynės, bet ir augintis jos sieloj, ne tik sau teiktis gerą, bet kiek galima tarnauti ir kitiems“ [19, 108]. Kiti *Aušrinės* korespondentai primygtinai siūlė vasarojančiai studentijai aktyviai dalyvauti ūkio kuopelių, apšvietos draugijų veikloje, platinti žinias apie kooperaciją, lietuvišką spaudą, burti vietinio jaunimo draugijas [19, 90–92], skaityti viešąsias paskaitas [19, 18–19], o vietinės kraštotylinės medžiagos rinkimą pakreipti atitinkamomis temomis, pavyzdžiui, „darbo žmonių padėjimas ir jų ateitis, kooperacija, valsčiaus ir parapijų reikalai“ [23, 78].

Leidinį *Vasaros darbai* reikėtų vertinti kaip raiškų idėjos stiprinti studijuojančio jaunimo ryšius su gimtąja aplinka reprezentavimą. Dėl finansinių sunkumų leidinys leistas neilgai – trejus metus, tačiau skelbtų publikacijų įvairovė liudijo svetur studijuojančios studentijos aktyvumą. *Vasaros darbuose* buvo išspausdinti didelės apimties kraštotylinio pobūdžio straipsniai apie Šakius, Žemaičių Kalvariją, Trakus, Prienus, Mosėdį, Žagarę, paskelbti atsiminimai apie baudžiavos laikus, 1863–1864 m. sukilimą, publikuotos surinktos dainos, patarlės, mįslės iš skirtingų vietovių Šiaulių, Panevėžio ir Kauno apskrityse. Dalis surinktos medžiagos, kurios sąrašai atskirai buvo skelbiami *Vasaros darbuose* kaip iniciatyvą skatinanti priemonė, vėliau buvo perduota Lietuvių mokslo draugijai [46].

Profesinis orientavimas. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad *Aušrinės* aplinkoje, kuri ženklino jaunosios lietuvių inteligentijos kartos idėjinę bendrystę, gimė ir kitas sumanymas, susijęs su spartesnio lietuvių įsidarbinimo etninėje Lietuvoje galimybėmis. Jau pirmaisiais žurnalo leidimo metais Andrius Bulota, dirbęs advokatu Vilniuje, II Valstybės Dūmos deputatas, siūlė reguliuoti jaunimo aukštojo mokslo pasirinkimą atsižvelgiant į įsidarbinimo galimybes etninėje Lietuvoje. Kitaip tariant, A. Bulota siūlė užsiimti jaunimo profesiniu orientavimu ir skatinti jaunimą pasirinkti studijas, kurios „dabartinėmis sąlygomis daugiausia mums naudos gali atnešti, ir kultūriškai ir medžiagiškai“ [11, 3]. Visų pirma jis kalbėjo apie medicinos ir teisės studijas. A. Bulota puikiai įvertino, kad net po 1905 m., kai lietuvių inteligentija galėjo laisviau įsitraukti į mokslo ir švietimo draugijų steigimą ir veiklą, turėjo daugiau galimybių leisti bendruosius ir specializuotus leidinius, esminių pokyčių jos įsidarbinimo srityse etninėje Lietuvoje neįvyko ir, matyt, esamomis politinėmis sąlygomis įvykti negalėjo. 1910 m. jis konstatavo, kad lietuviams „valstybės tarnybos vietos Lietuvoje nėra duodamos, o gauti tinkamų vietų privačiose įstaigose mums lietuviams taip pat sunku“ [11, 2]. Todėl aukštojo

(8) Stasys Šilingas dar iki *Vasaros darbų* pasirodymo siūlė jaunimui aktyviai užsiimti savo krašto pažinimu. *Vilniaus žiniose* jis siūlė jaunimui atkreipti dėmesį į tas kultūrinės veiklos sritis, kurios susijusios su antropologija, archeologija, filologija, liaudies medicina. Jis buvo įsitikinęs, kad jaunimas vasaros atostogų metu savo žinias gali perduoti kaimo bendruomenei bei užsiimti moksliniais savo apylinkių tyrinėjimais [47, 27].

mokslo studijas jis siūlė rinktis atsakingai ir itin pragmatiškai. A. Bulota skeptiškai vertino būsimos profesinės veiklos pasirinkimą remiantis „palinkimu prie vieno ar kito mokslo“. Jis buvo įsitikinęs, kad dėl prasto dėstymo vidurinėse mokyklose mokinyms negali tiksliai žinoti savo gabumų ir polinkių, o jo „simpatija arba antipatija mokslui“ – tai vien „simpatija arba antipatija mokytojui“. Išimtį jis darė tik tam jaunimui, „kurs turi ypatingą [išskirta – A. B.] gabumą ir meilę prie tūlos mokslo šakos“ [11, 2]. Tokiems jis siūlė rinktis specializuotas studijas. O jaunimas, pasirinkęs medicinos arba teisės studijas, A. Bulotos teigimu, galėjo ne vien sau Lietuvoje užtikrinti „padorų duonos kąsnį“, bet ir sėkmingai atlikti inteligento misiją – „nešti kultūros įtekę kaimui“ [11, 3].

Reikėtų pažymėti, kad A. Bulota savo siūlymą dėl jaunimo profesinio orientavimo parėmė ne vien pragmatiniais sumetimais, bet ir nusakė esamas profesinių kryptių pasirinkimo tendencijas. Apie šį lietuvių jaunimo profesinį orientavimąsi puikiai liudijo jau 1897 m. Rusijos imperijos visuotinio gyventojų surašymo duomenys: privačia teisine veikla užsiėmė 53,8 %, o gydomąja ir sanitarine veikla – 53,1 % lietuvių inteligentų [48, 182]. Chrestomatinis pragmatinio studijų pasirinkimo pavyzdys būtų Jono Basanavičiaus atvejis, kai po metų studijų Istorijos-filologijos fakultete jis perėjo į Medicinos fakultetą. Atkreiptinas dėmesys, kad dauguma *Aušrinės* redakcijos komisijos narių buvo pasirinkę arba teisės, arba medicinos studijas (9). Remiantis *Aušrinės* redakcijos 1912 m. inicijuotos lietuvių studentijos statistinės analizės duomenimis, tais mokslo metais socialinius mokslus (teisę, ekonomiką) buvo pasirinkę 23 studentai, medicinos studijas – 17, gamtos mokslus – 15, tiksluosius (matematika, fizika) – 10, istorijos ir filologijos fakultete studijavo 8 studentai [39, 80].

Lietuvių profesinės inteligentijos telkimas(-sis). Pažymėtina, kad po 1905 m., prasidėjus pokyčiams Rusijos imperijos valdžios tautinėje ir švietimo politikoje, lietuvių inteligentija ėmėsi profesinio susitelkimo, siekdama profesinių grupių narius dar labiau įtraukti į tautinę ir visuomeninę veiklą. Todėl pirmąsias lietuvių profesines organizacijas, pirmuosius profesinius leidinius taip pat reikėtų vertinti kaip vieną iš būdų stiprinti tautinį sąmoningumą inteligentų, pasirinkusių darbinę veiklą etninėje Lietuvoje.

Viena pirmųjų lietuvių inteligentų profesinių organizacijų Lietuvoje buvo Lietuvos mokytojų sąjunga. Po 1905 m., kai lietuvių kalba buvo įtraukta į pradinį ir vidurinių mokyklų mokomąsias programas, leista steigti privačias lietuviškas mokyklas, lietuvių mokytojų skaičius pradėjo augti. Vyko sparti mokytojų profesijos feminizacija (10). Lietuvių tautinio

(9) 1910 m. *Aušrinės* redakcinę komisiją sudarė penki nariai, visi studijavo teisę. 1911 m. iš septynių komisijos narių du studijavo mediciną, vienas – inžineriją, likę – teisę. 1912 m. iš devynių narių trys studijavo mediciną, vienas – filosofiją, likę – teisę. Žurnalas *Aušrinė* taip pat pateikdavo išsamią informaciją apie įstojo, studijų sąlygas skirtingose Rusijos imperijos aukštosiose mokyklose.

(10) Po 1905 m. įsteigtos lietuvių švietimo draugijos „Šviesa“, „Rytas“, „Vilniaus aušra“ teikė prašymus steigti mokytojų rengimo įstaigas, bet gauti leidimus pavyko vien „Saulės“ ir Vilniaus lietuvių savitarpio pašalpos draugijai. 1907 m. „Saulės“ draugija Kaune įsteigė parengiamuosius kursus suaugusiems, kuriuose buvo ir pradinį mokyklų mokytojų skyrius. Moterų aktyvumas, siekiant įgyti pedagogės kvalifikaciją, buvo itin didelis. 1907–1918 m. „Saulės“ kursais baigė 255 vyrai ir 253 moterys. Daugeliui moterų mokytojų profesija buvo vienintelis savarankiško, ekonomiškai nepriklausomo gyvenimo šaltinis. Stojančiųjų daugumą sudarė 23–37 metų netekėjusios moterys. 1909 m. stojamuosius egzaminus laikė 22 moterys ir 2 vyrai, 1910 m. – 14 moterų ir 5 vyrai, 1911 m. – 12 moterų ir 6 vyrai, 1912 m. – 7 moterys ir vienas vyras. Vis stiprėjančias moterų aspiracijas įgyti pedagoginę kvalifikaciją siekė išnaudoti „Saulės“ kursų vadovybę, įsteigusi vadinamąją „seminarijelę“ – parengiamąją klasę merginoms, neturėjusioms gimnazijos baigimo pažymėjimo. Vilniaus lietuvių savitarpio pašalpos draugija 1908 m. taip pat įsteigė vakarinius kursus, kuriuose įgyti bendrąjį išsilavinimą ir pradinės mokyklos pedagogės kvalifikaciją galėjo skirtingo amžiaus moterys. Plg. žr. [27].

judėjimo ideologai tikėjo mokytojo kaip išskirtinės reikšmės personalinio veiksnio svarba ugdymo procese ir jo autoriteto įtaka visuomenei, todėl siekė mokytojų profesinę veiklą ir socialinį aktyvumą susieti su lietuviško nacionalizmo sklaidos idėjomis. Neatsitiktinai Lietuvių mokytojų sąjunga (įsteigta 1905 m. liepos 30 d. Vilniuje) buvo pirmoji lietuvių profesinė organizacija, kuri ne vien kovojo už mokytojų profesines teises, bet ir aktyviai dalyvavo lietuvių politinėje veikloje. Jau pirmajame Lietuvių mokytojų suvažiavime, kuris įvyko 1905 m. rugsėjo 11–12 d., buvo deklaruota, jog ši lietuvių inteligentijos profesinė grupė taip pat „ves kovą už politikišką Lietuvos laisvę, be kurios negalima bus įvykdyti apšvietimo reorganizacijos“ [32, 200]. Lietuvių mokytojų sąjungos pirmininkas Pranas Klimaitis (11) buvo Didžiojo Vilniaus seimo (1905 m. gruodžio 4–5 d.) organizacinio komiteto narys. Iš karto po Didžiojo Vilniaus seimo įvyko antrasis Lietuvių mokytojų sąjungos suvažiavimas (gruodžio 6–7 d.), parengti atskiri šios lietuvių profesinės inteligentijos nutarimai [32, 200–203, 305–307]. Dalis Lietuvių mokytojų sąjungos narių buvo įstoję į Tautiškosios lietuvių demokratų partijos gretas. Ne kas kitas, o būtent J. Basanavičius rūpinosi mokytojų profesinės spaudos leidyba: neatsitiktinai lietuviškos pedagoginės spaudos ištakos siejamos su Vilniuje leistu periodiniu leidiniu *Lietuvis* (1906–1907).

1907 m. Vilniuje įsteigta Lietuvių mokslo draugija šalia kitų uždavinių užsiėmė ir lietuvių profesinės inteligentijos telkimu. 1911 m. prie Lietuvių mokslo draugijos buvo įsteigta Medicinos ir farmacijos sekcija. Tautiškai angažuoti Lietuvoje dirbančius lietuvių kilmės medikus siekė Kazys Grinius, aktyvus Medicinos ir farmacijos sekcijos narys, kuris laisva gydytojo praktika užsiiminėjo Marijampolėje, Virbalyje, Naumiestyje, Pilviškiuose, Vilniuje. Periodinėje spaudoje jis iškėlė medikų visuomeninės veiklos svarbą – ragino populiarinti mokslo žinias, skiepyti visuomenei higienos ir sanitarijos pagrindus [42]. 1909 m. jis taip pat inicijavo dienraščio *Lietuvos ūkininkas* (1905–1915) atskiro priedo *Sveikata* [41; 43, 18–24] leidimą, kuriame lietuvių kalba buvo skelbiami straipsniai, nukreipti ne vien į profesinių interesų, profesinės kvalifikacijos tobulinimo žinių sklaidą, bet ir skatinantys tautinę visuomeninę veiklą.

1913 m. iniciatyvos sutelkti lietuvius, dirbančius medicinos, veterinarijos, farmacijos ir gamtos mokslų srityse, ėmėsi gydytojai J. Basanavičius, Stasys Matulaitis (12),

(11) Pranas Klimaitis baigė Veiverių mokytojų seminariją, vėliau išlaikė matininko egzaminus, pagal šią specialybę dirbo Vilniuje, 1916 m. baigė karo mokyklą Maskvoje.

(12) Stasys Matulaitis medicinos studijas baigė Maskvos universitete. Laisvojo gydytojo praktiką vykdė Aleksote (1891), Jiezne (1892), Balbieriškyje (1893), Pilviškiuose (1895–1898). Apie pirmąją savo darbo vietą S. Matulaitis taip rašė savo atsiminimuose: „Nevykęs buvo mano sumanymas apsigyventi Aleksote, kur dirbo nemaža senų, prityrusių ir pagarsėjusių gydytojų. Man, ką tik baigusiam gydytojui, nebuvo perspektyvų išvystyti nors patenkinamą praktiką.“ 1898 m. už socialdemokratinę veiklą buvo nuteistas ir ištremtas. Prieš išvykdamas savo kabinetą Pilviškiuose užleido Kaziui Griniui su sąlyga, kad grįžus iš tremties, šis atlaisvins vietą. Tačiau kai po trejų metų S. Matulaitis grįžo po tremties į Pilviškius, K. Grinius atsisakė išsikelti. S. Matulaitis atsiminimuose rašė: „Mano padėtis tapo gana kebli. Išsikėlus į kitą Lietuvos miestelį, iki susidarysi gero gydytojo vardą ir geras gyvenimo sąlygas, praeitų daug laiko, o mano šeimoje jau buvo du mažai vaikai. Reikėjo pasirinkti: arba iš Lietuvos išvažiuoti į Rusiją tarnauti žemietijoje, arba kovoti dėl gydytojo vietos Pilviškiuose.“ S. Matulaičio ir K. Griniaus konfliktą dėl darbo vietos sprendęs trečiųjų teismas priėmė S. Matulaičiui palankų sprendimą. 1906 m. S. Matulaitis atsisakė gerai apmokamos gydytojo darbo vietos Kalvarijoje ir persikėlė gyventi į Vilnių, kur redagavo socialdemokratinę periodinę spaudą [29, 85, 121–123].

Antanas Vileišis (13), Andrius Domaševičius (14), Jurgis Šlapelis (15). Jau pirmajame žurnalo *Medicina ir gamta* (1913) numeryje redaktoriumi išrinktas S. Matulaitis akcentavo, kad „kuopon prie savo laikraščio susipetę, daug naudingo galėsime nuveikti ir padaryti ir savo mokslo šakoms, ir savo profesijai ir savo šaliai“ (pabraukta – O. M. S.) [35, 2].

XX a. pirmaisiais dešimtmečiais taip pat pradėta leisti pirmuosius lietuviškus medicinos leidinius už etninės Lietuvos ribų, kur būta didžiausių lietuvių profesinės inteligentijos telkimosi centrų. Pavyzdžiui, 1911 m. Maskvos lietuvių farmacininkų kuopelė (16) leido atskirą priedą *Farmaceutų reikalai* (1911–1912), ir jau pirmajame šio periodinio leidinio straipsnyje buvo pabrėžta, kad „Lietuviškoji farmaceutija, kaip beveik skaitlingiausia inteligentiškoji profesija, gali turėti didelę kultūrinę svarbą Lietuvai ir, įtraukta į visuomeniško gyvenimo sukūrį, gali daug prisidėti prie Lietuvos geryneigos, sustiprindama jos medžiagišką ir dvasišką kultūrą“ [5, 75]. Be to, vienas iš pirmųjų leidinio *Farmaceutų reikalai* uždavinių buvo „sutvarkyti pirmus lietuviškos farmaceutijos žingsnius visuomenės dirvoj“ [5, 75]. *Aušrinės* redaktorius S. Šilingas skatino šios srities specialistus „derinti savo sociališkus principus su tautiškais, savo veikimą sociališką dirvoj – su tautos reikalais“ [39, 80].

Naujos profesinės veiklos galimybės etninėje Lietuvoje. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad po 1905 m. lietuvių inteligentija ne vien siekė sutelkti profesines grupes, bet ir nutarė aktyvinti visuomenę, ragindama sudaryti inteligentams naujas kvalifikuoto darbo etninėje Lietuvoje galimybes. Pirmuosiuose legaliuose lietuvių periodiniuose leidiniuose inteligentija viešai nuogaštavo, kad pabaigusiems mokslus ir atvykusiems į Šiaurės vakarų kraštą jaunesniems specialistams nelengva konkuruoti su ilgiau dirbančiais, didesnę patirtį ir garantuotą klientūrą turinčiais kitų tautų specialistais. Todėl vos pradėjus leisti *Vilniaus žinias*, pirmąjį lietuvių periodinį leidinį Lietuvoje, visuomenė raginta steigti privačias liginines ir

-
- (13) Antanas Vileišis profesinę veiklą Vilniuje plėtojo keliomis kryptimis: privati gydytojo praktika, valstybinė sanitarijos gydytojo tarnyba, darbas sveikatos apsaugos skyriuje prie Vilniaus miesto dūmos.
  - (14) Andrius Domaševičius 1890 m. baigė medicinos studijas Kijevo universitete, dvejus metus stažavosi Sankt Peterburge Klinikiniame medicinos institute. 1892 m. įgijęs gydytojo ginekologo specialybę, apsigyveno Vilniuje. Grįžęs iš tremties, dirbo greitosios pagalbos gydytoju Šv. Jokūbo ir Savičiaus ligininėse Vilniuje, dėstė felčerių mokykloje, Raudonojo kryžiaus gailėstingųjų seserų kursuose. 1910 m. Vilniuje įsteigė privačią polikliniką ir ginekologinę ligininę „Sveikata“.
  - (15) Jurgis Šlapelis 1907 m. baigė medicinos studijas Maskvos universitete, jam suteiktas apskrities gydytojo vardas. 1907 m. jis dalyvavo visos Rusijos gydytojų suvažiavime. Tačiau gydytojo profesija J. Šlapelis neužsiėmė, baigęs studijas pradėjo dirbti knygyne Vilniuje. 1914 m. prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, J. Šlapelis, kaip atsargos karo gydytojas, buvo mobilizuotas, 1918 m. grįžo į Vilnių. Medicinos praktika vėliau neužsiėmė. Apie J. Šlapelio medicinos studijas Maskvos universitete žr. [17].
  - (16) Anot Kazio Griniaus, 1906 m. už etninės Lietuvos ribų dirbo 900 lietuvių farmacininkų ir vaistinės mokinių, prieš Pirmąjį pasaulinį karą – 2 000 lietuvių, daugiausia Maskvoje. 1900 m. net 10 % Maskvos vaistinių vedėjų buvo lietuvių kilmės asmenys, dalis jų Maskvos valstybinėse įstaigose padarė sėkmingas karjeras. Pavyzdžiui, farmacijos magistras Petras Raudonikis 1913–1916 m. dėstė farmaciją Maskvos moterų medicinos institute, 1912 m. įsteigė privatų chemijos ir bakteriologijos institutą; provizorius Petras Vidmantas dirbo Maskvos Pirogovo ligininės vaistinės vedėju, Jonas Šimkus 1906–1916 m. dėstė Maskvos universitete, ėjo docento, vėliau profesoriaus pareigas. Dalis farmacininkų palaikė ryšius su etninėje Lietuvoje veikusiomis kultūros ir mokslo draugijomis. Antai farmacininkas, Maskvos lietuvių draugijos valdybos narys Baltramiejus Čepulis buvo lietuvių mokslo draugijos narys. Aktyviai lietuvių visuomeniniame gyvenime dalyvavo rašytojas Antanas Vienuolis-Žukauskas, kuris iki Pirmojo pasaulinio karo dirbo provizoriumi iš pradžių Tbilisio, o vėliau – Maskvos vaistinėse [18, 100–102].

mokyklas, kuriose galėtų dirbti lietuvių kilmės gydytojai ir mokytojai [25, 1]. Akcentuota, kad būtent ši visuomenės iniciatyva, kurią, tikėtina, galima įgyvendinti dėl prasidėjusių pokyčių valdžios politikoje po 1905 m., padės išlaikyti Lietuvoje aukšto lygio lietuvių kilmės specialistus. Todėl vienas iš *Vilniaus žinių* korespondentų, 1905 m. aktyviai svarstęs klausimą „Kodėl Lietuvoje maža inteligentų?“, su didžiule viltimi kreipėsi į visuomenę: „iškeiskite šitas sąlygas ir pristatydinkite Lietuvoje ligonbučių ir kitokių įstaigų, pirmiausia visokios rūšies mokyklų su lengvomis įstojamosiomis išlygomis, leiskite išėjusioms iš šių mokyklų spėkoms pasilikti tėvų žemėje – ir visa Lietuva rastis kimšte prikimišta lietuvių inteligentijos“ [25, 1]. Tiesa, pagrindinį dėmesį *Vilniaus žinių* korespondentai, XX a. pirmaisiais dešimtmečiais aktyviau nei kitų lietuvių dienraščių darbuotojai sprendę inteligentijos stygiaus problemą, skatino susitelkti į žemės ūkio ir amatų mokyklų steigimą [12; 36; 42]. Šis jaunimo, o tiksliau būsimųjų inteligentų, profesinis orientavimas nebuvo atsitiktinis, o susietas su tuo metu vis labiau viešajame inteligentijos problemų diskurse plėtojama idėja – skatinti inteligentijos įsitraukimą į kaimo vietovių visuomeninį ir ekonominį gyvenimą.

XX a. pirmųjų dešimtmečių viešajame diskurse buvo konstatuojama didžiulė atskirtis tarp miesto ir kaimo. Nerimą kėlė tai, kad inteligentija vis dažniau pasitraukdavo į miestą, keitė savo gyvenimo būdą, „užmiršdama“ savo visuomenines pareigas – kaimui, valstiečiams, savo socialinei aplinkai (17). Siekiant užkirsti kelią inteligentijos socialinei izoliacijai, kuri vis dažniau pasireikšdavo arogantišku požiūriu į neišsilavinusius tautiečius, inteligentai skatinti „sodžiuje tapti intelligentais *juodarbiais*, kurie susiektų su liaudimi, tyrinėtų jos gyvenimo reikalavimus ir paduotų savo patyrimus spręsti visuomenei“ [39]. Aukštąsias studijas baigusiai inteligentijai siūlyta apsigyventi kaimo vietovėse ir išnaudoti naujas po 1905 m. atsiradusias darbo galimybes, pavyzdžiui, užimti valsčiaus raštininko padėjėjo arba vartotojų draugijos vedėjo pareigas [34, 1]. Savo ruožtu lietuviškoje periodinėje spaudoje atskirai kreiptasi į vietinius dvasininkus bei vartotojų bendroves primenant, „jog Lietuvoje pirmutinystė priguli lietuviams“ [12, 1]. Su „sodžiaus inteligentija“ sietos didžiulės viltys. Pirmiausia tikėtasi, kad inteligentijos gausėjimas kaime taps spartesne lietuviško kaimo modernėjimo sąlyga, skatins kaimą greičiau įsisavinti ekonominius, ūkinius ir kultūrinius pasiekimus. Antai *Vilniaus žinių* korespondentas Leonas Prūseika (baigęs teisės studijas Maskvoje, vėliau už socialdemokratinę veiklą kalintas Kalvarijos kalėjime), aktyviausiai pasisakęs už spartesnę inteligentijos įsitraukimą į sodžiaus gyvenimą, pasitelkė Šveicarijos pavyzdį: „Kiekvienas vaikas, ūkininko sūnus, pabaigęs vidurinę mokyklą ar tai universitetą, nesigėdi grįžti sodžiu. Todėl Šveicarijoje puikūs keliai ir visuomenės gyvenimas beveik nieko nesiskiria nuo miestiečių“ [38, 1]. L. Prūseika buvo įsitikinęs, kad lietuviams būtina sekti šiuo pavyzdžiu ir siekti, kad „sodžius iš gilaus miego pabūstų“ [38, 1].

Tačiau šalia entuziastingų raginimų inteligentijai savo profesinę veiklą sieti su kaimo vietovėmis, kurie aktyviausiai buvo skelbiami Vilniuje leistuose lietuvių dienraščiuose *Vilniaus žinios* ir *Viltis*, pasigirsdavo ir nuogaštavimų dėl šios idėjos įgyvendinimo. Dalis minėtų dienraščių korespondentų prisipažindavo, kad pirmiausia būtina laužyti nusistovėjusią nuostatą, kad aukštąjį mokslą baigusiam asmeniui nedera imtis profesinės veiklos kaimo vietovėse. O šią nuostatą puoselėjo ne vien inteligentija, bet ir pati kaimo bendruomenė. Kaip taikliai pažymėjo K. [?] Juodeika savo straipsnyje *Vilniaus žiniose*, „Ūkininkai suteikia išsilavinimą kaip tik dėl to, kad pašalinti jaunikai iš ūkio. O kad ūkininkas leistų vaikus į mokslus su tuom tikslu, kad jie baigę gimnaziją arba universitetą, pasilikytų ant tėvų ūkio – negirdėta iki šiol. Sodiečių patarlė: žemėj knisti – nereik mokslo, rodo jų supratimą, kiek reikalingas inteligentas sodoj“

(17) Anot Tomo Balkelio, nė vienas porevoliucinės inteligentijos bruožas nebuvo taip kritikuojamas kaip jos silpni ryšiai su visuomene [8, 203].

[22, 2]. K. Juodeikos teigimu, dėl tokios kaimo bendruomenės nuostatos inteligentas, pradėjęs dirbti kaimo vietovėje, negali paveikti bendruomenės kultūrinio gyvenimo, užtikrinti ekonominės veiklos modernizavimo. K. Juodeika vienareikšmiškai teigė, kad „ūkininkai blogai žiūri į tuos inteligentus, kurie išdrįsta pasilikti ant tėvų ūkio: tokie paprastai skaitomi žmonėmis ne savo proto. O jeigu toks požiūris į inteligentiją, tai čia „negal bebūti nė kalbos apie įtekmę ant jų“ [22, 2].

Kita dalis XX a. pirmųjų dešimtmečių inteligentijos problemos viešojo diskurso dalyvių pabrėždavo, kad dauguma inteligentijos „grįžimą į kaimą“ vertino kaip gėdingą, jų įgytos profesinės kvalifikacijos neatitinkančią veiklą. Vienas iš *Vilniaus žinių* korespondentų atvirai nuogaštavo, kad sodžiuje esantys inteligentijos atstovai siekia išlaikyti socialinę izoliaciją, pabrėžti savo išskirtinumą: „Inteligentas, Lietuvos miestelyje ar sodžiuje sėdėdamas, mato žmonių tamsumą, nešvarumą ir kitus trukumus ir jisai šalinasi nuo tokių žmonių ir tiktai reikalui atsitikus, kada žmogelis ateina pas inteligentą su kokiu nors reikalu, duoda jam pinigų, bučiuoja rankas, o mūsų inteligentas priima jį šaltai ir trumpai. Nelabai noriai inteligentas susipažįsta su nereikalingu žmogum, T. y. tokiu žmogum, kuris nepapildo jo kišenės. Žmogus teip-pat su baime eina pas inteligentą, nes jis žino, kad gaus trumpą atsakymą tiktai link to dalyko, kas jam butinai reikalinga ir kurio jis pats negali išpildyti“ [22, 1]. Todėl dalis *Vilniaus žinių* ir *Vilties* korespondentų, netikėjusių pasaulietinės inteligentijos sparčiu ir sėkmingu įsitraukimu į kaimo bendruomenės gyvenimą, skatino suaktualinti dvasininkijos įtaką. 1909 m. dienraščio *Viltis* redakcijos straipsnyje, skirtame „sodžiaus inteligentijos“ problemai, siūlyta aktyvinti dvasininkijos kultūrinę raišką ir įtaką kaimo bendruomenei. Šis siūlymas nebuvo atsitiktinis. Tuo metu į *Vilties* redakcijos komisijos sudėtį įėjo katalikų kunigai, tarp kurių aktyviausias buvo J. Tumas-Vaižgantas, pasisakęs už dvasininkijos ir pasaulietinės inteligentijos bendradarbiavimą, o dvasininkiją matęs kaip reikšmingą lietuvių inteligentijos dalį. Tiesa, „dvasiškajai inteligentijai“, kuri taip pat turėjo prisidėti prie kaimo vietovių ekonominio modernizavimo, buvo keliama „viena sąlyga“ – pačiai „šviestis, įgyjant ir skaitant tam tikrą literatūrą“ [39, 1].

Reikėtų atkreipti dėmesį, kad viešajame inteligentijos problemų diskurse aktyviausiai inteligentijos stygiaus problemos įveikimo būdų ieškota ir jie svarstyti 1905–1907 metais. Tam įtakos galėjo turėti pakili visuomenės nuotaika, susijusi su 1905 metų įvykiais, tikintis reikšmingų Rusijos valdžios politikos pokyčių. Tačiau lietuvių visuomenės, o tiksliau lietuvių inteligentijos, viltys vis labiau blėso. Rusijos imperijos valdžia atsisakė atkurti universitetą, nors lietuvių inteligentija, turėjusi *lietuviškojo* (tautinio) universiteto idėją, siekė susitarti su lenkų inteligentija dėl *Lietuvos* universiteto, skirto „visiems krašto gyventojams, neskiriant tautos ir tikėjimo“ (18). XX a. pirmaisiais dešimtmečiais profesinių mokyklų tinklas etninėje Lietuvoje iš esmės išliko nepakitęs: Vilniuje veikė vienintelė Šiaurės vakarų krašte dar 1900 m. įsteigta Vilniaus vidurinė chemijos-technikos mokykla, orientuota į pramonės ir transporto darbuotojų parengimą (19), Vilniaus geležinkeliečių mokykla, Vilniaus pašto-telegrafo mokykla, Vilniaus piešimo mokykla. Tiesa, 1906 m. Vilniaus medicinos

(18) Plačiau apie Vilniaus universiteto atkūrimo koncepcijas XX a. pradžioje rašė Darius Staliūnas [41, 129–141].

(19) Ilgainiui prie Vilniaus vidurinės chemijos-technikos mokyklos buvo įsteigti praktinių žinių kursai suaugusiesiems (*Пушкинские вечерние курсы практических знаний*), kuriuose buvo mokoma mechanikos, fizikos, metalų technologijos, fabrikinės sąskaitybės, studijuojamas prekių mokslas, chemijos ir prekybos sąskaitybą. 1909 m. šie vakariniai kursai buvo reorganizuoti į paruošiamąjį komercinį ir elektromontажinį skyrių. 1903 m. prie Vilniaus vidurinės chemijos-technikos mokyklos taip pat buvo įsteigta žemesnioji amatų mokykla (*Низшая ремесленная школа*) su šaltkalvių ir elektromonteriu skyriais.

valdybos iniciatyva Viniuje buvo įsteigta Vilniaus centrinė felčerių mokykla, tačiau vaistininkų savininkų prašymas įsteigti Vilniuje farmacininkų mokyklą nebuvo patenkintas [28]. Kaip taikliai pažymėjo A. Bulota, po 1905 metų lietuvių įsidarbinimo etninėje Lietuvoje sąlygos iš esmės nepakito. Tad jau 1907 m. dienraštis *Viltis*, matydamas, kad lietuvių inteligentų skaičius etninėje Lietuvoje beveik nepasikeitė, į klausimą „Ar gi tai inteligentų kaltybė?“ pateikė tokį atsakymą: „Tegul bus lietuviams – inteligentams atviras Lietuvoje kelias, tegul jiems nebebus draudžiama užiminėti mokytojų, inžinierių, teisių (sūdžių), gydytojų ir kitų [veikla], tuomet neberekės jieškoti kaltininkų ten, kur jų nėra“ [4, 1]. Po metų praeidamas šią mintį dienraštis *Vilniaus žinios* pabrėžė, kad „tik tuomet mūsų mokslo vyrai atsiras Lietuvoje, kuomet susitvarkys politikiškas ir pakils ekonomiškai lietuvių padėjimas, kuomet jiems bus lengviau gauti atsakančią darbą“ [30, 1]. Šiai Stasio Matulaičio nuomonei pritarė visa dienraščio *Vilniaus žinios* redakcija.

IŠVADOS

Viešajame inteligentijos problemų diskurse lietuvių inteligentijos stygiaus problema buvo vertinama kaip tautos tragedija, pirmiausia susijusi su inteligentijos negalėjimu mobilizuoti visuomenės masių tautiniam darbui. XIX a. pabaigoje lietuvių nelegalioje spaudoje nuolat būdavo nuogaustaujama dėl inteligentijos įsidarbinimo už etninės Lietuvos ribų, bet požiūris į šią problemą iš esmės nesiskyrė. Apskritai to meto viešajame diskurse buvo vedama savotiška agitacinė kampanija, pasižymėjusi moralizavimu, barimu ir raginimu likti Lietuvoje. Pasitraukęs svetur lietuvių inteligentas pirmiausia vertintas kaip pareigų visuomenei išsižadėjęs asmuo, prilygintas asmeniui be dorovinių principų.

XX a. pirmaisiais dešimtmečiais inteligentijos stygiaus problemos svarstymas pasisuko kita kryptimi – pradėta ieškoti konkrečių šios problemos sprendimo būdų. Viena vertus, lietuvių inteligentija suskubo įvertinti pokyčius, pirmiausia švietimo, iš dalies – Rusijos valdžios tautinėje politikoje, todėl ragino visuomenę steigti privačias mokyklas, ligonines, ekonominio pobūdžio draugijas. Antra vertus, vis labiau įsisąmoninta, kad esamomis įsidarbinimo Lietuvoje sąlygomis neįmanoma sustabdyti inteligentijos nutekėjimo. Todėl lietuvių inteligentija, ypač jaunoji karta, ieškojo priemonių stiprinti studijuojančio jaunimo dvasines sąsajas su gimtuoju kraštu, kad net pasirinkęs darbinę veiklą vidinėse Rusijos imperijos gubernijose jis išliktų tautiškai angažuotas ir visuomeniškai aktyvus. Lygiagrečiai to meto viešajame inteligentijos diskurse pasigirdo siūlymų daugiau užsiimti jaunimo profesiniu orientavimu, atsižvelgiant į palankesnes įsidarbinimo ir darbo sąlygas etninėje Lietuvoje. Raginta prioritetą skirti profesinei veiklai teisės ir medicinos srityse, aktyviai įsitraukti į pedagogų gretas. Etninėje Lietuvoje imta telkti įvairias lietuvių profesinės inteligentijos gretas: steigtos pirmosios medicinos darbuotojų, pedagogų draugijos, pradėta leisti specialioji spauda. Tikėtasi, kad susitelkę profesinės lietuvių inteligentijos atstovai darys kultūrinę, moralinę, o gal ir politinę įtaką Lietuvos gyvenimui. Svarstytos ir kitos priemonės, galinčios pristabdyti lietuvių inteligentijos išvykimą: siūlyta inteligentams neatsisakyti darbo galimybių kaimo vietovėse. Manyta, kad inteligentijos gausėjimas kaime taps spartesne lietuviško kaimo modernėjimo sąlyga, skatins kaimą greičiau įsisavinti ekonominius, ūkinius ir kultūrinius pasiekimus.

Tačiau XX a. pirmaisiais dešimtmečiais viešajame diskurse svarstyti lietuvių inteligentijos stygiaus problemos sprendimo būdai buvo pavieniai, daugiau teoriniai, ir nepriminė išsamios lietuvių inteligentijos stiprinimo etninėje Lietuvoje programos. Kitaip tariant, vertinant viešąjį lietuvių inteligentijos stygiaus problemos diskursą tiktų kalbėti apie idėjų,

sprendimų paiešką, o ne jų koordinuotą įgyvendinimą. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad viešajame inteligentijos problemų diskurse inteligentijos stygiaus problemos įveikimo būdų aktyviausiai ieškota ir jie svarstyti 1905–1907 m. tikintis reikšmingų pokyčių Rusijos valdžios politikoje. Lietuvių inteligentijos viltims vis labiau blėstant (profesinių mokyklų tinklas etninėje Lietuvoje iš esmės liko nepakitęs, nebuvo lietuvių įsidarbinimo valstybės tarnyboje esminių pokyčių) prieita prie išvados, kad sėkmingai išspręsti lietuvių inteligentijos stygiaus problemą įmanoma tik pasikeitus politinei situacijai Rusijos imperijoje, o kartu ir Lietuvoje.

Gauta 2020 10 01

Priimta 2121 01 22

Šaltiniai ir literatūra

- [1] A-B [?]. Isz tevyniszkos dirvos. *Varpas*, 1889, Nr. 1, p. 4–8.
- [2] ADOMAITIS-ŠERNAS, Juozas. [Antanas isz Bugnu]. Audiatur et altera pars. *Varpas*, 1889, Nr. 4, p. 55.
- [3] ANDZIULAITIS-KALNĖNAS, JUOZAS [Kal.]. Ką daryti? *Auszra*, 1885, Nr. 12, p. 393–394.
- [4] Ar gi tai inteligentų kaltybė? *Viltis*, 1907, gruodžio 10 (sausio 1 d.), Nr. 33, p. 1.
- [5] Atsišaukimas-pranešimas. *Farmaceutų reikalai*, 1911, Nr. 2, p. 75.
- [6] BAGDONAS, Juozas [S. Z.]. Apšvietimo reikalai. *Varpas*, 1900, Nr. 1, p. 3.
- [7] BAIRAŠAUSKAITĖ, Tamara. Modernėjimo ženklai. Inteligentijos gimimas. *Lietuvos istorija*. T. VIII tomas. D. I. *Devynioliktas amžius: visuomenė ir valdžia*. Vilnius: Baltos lankos, 2011.
- [8] BALKELIS, Tomas. *Moderniosios Lietuvos kūrimas*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012.
- [9] Baigiantės seniems metams. *Varpas*, 1895, Nr. 12, p. 181.
- [10] BILIŪNAS, Jonas [Jonas BARZDYLA]. Piešinėlis apie mūsų inteligentiją. *Varpas*, 1902, Nr. 7, p. 148–155.
- [11] BULOTA, Andrius. Augštojo mokslo pasirinkimas. *Aušrinė*, 1910, Nr. 4, liepos 7 (20), p. 1–4.
- [12] BURBA, Juozas [J. Bur]. Tebunie Lietuvoje pirmutinystė saviesiems. *Vilniaus žinios*, 1905, gegužės 6 (19), Nr. 96(414), p. 1.
- [13] BUS. Juoz. [?]. Balsai apie pakėlimą kultūros sodžiuje. *Vilniaus žinios*, 1905, sausio 16 (23) d., Nr. 13, p. 1.
- [14] BŪTĖNAS, Julius. *Vincas Kudirka*. Biografinė apybraiža. Vilnius: Vyturys, 1988.
- [15] DAPKUTĖ, Daiva. *Neapleiskime Tėvynės: Juozo Tumo-Vaižganto antiemigracinė veikla*. *Lituanistica*, 2020, T. 66, Nr. 2(120), p. 111–126.
- [16] DIDŽIULIENĖ, Liudvika [Žmona]. Dėl tėvynės! Apsysaka mūsų dienų. *Varpas*, 1893, Nr. 6, p. 87–91; *Varpas*, 1893, Nr. 7, p. 100–103.
- [17] GIRINKIENĖ, Vida. Jurgio Šlapelio jaunystė: tarp pašaukimo, politikos ir medicinos. *Vilniaus kultūrinis gyvenimas ir šlapeliai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019, p. 15–46.
- [18] GUDIENĖ, Vilma. *Socialiniai Lietuvos farmacijos bruožai. XIX a. – XX a. pirmoji pusė*. Kaunas: LSMU leidybos namai, 2017.
- [19] IEŠMANTA, Albinas [A. Jiešmanta]. Ekskursijų dėlei. *Aušrinė*, 1911, Nr. 3, p. 108.
- [20] IEŠMANTA, Albinas. Iš kur kilęs, ten ir grįšk! *Vasaros darbai*, 1911, Nr. 2, p. 18–19.
- [21] Inteligentams (Balsas iš sodžiaus). *Vilniaus žinios*, 1905, kovo 9 (22), Nr. 63, p. 1.
- [22] JUODEIKA, K. [?] Kodėl „mokytas“ ukininikaitis nepasilieka ant tėvų ūkio? *Vilniaus žinios*, 1905, Nr. 5, sausio 6(29), p. 2.
- [23] KALNINIS, J. [?]. Gimtojo krašto tyrinėjimas. *Aušrinė*, 1914, Nr. 3, p. 78.

- [24] Keletas žodžių apie išnaikinimą naminės meilės tarp pacių tėvynainių. *Žemaičių ir Lietuvos apžvalga*, 1891, Nr. 13, p. 97–99.
- [25] Kodėl Lietuvoje maža inteligentų? *Vilniaus žinios*, 1905, sausio 20 (vasario 2 d.), Nr. 17, p. 1.
- [26] Kodėl taip maži vaisiai mūsų darbų? *Varpas*, 1895, Nr. 11, p. 165–167.
- [27] MASTIANICA, Olga. Apie pirmąsias mokytojas. Pedagogių rengimo pradžia Lietuvoje. *Kintančios Lietuvos visuomenė: struktūra, veikėjai, idėjos*. Mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas prof. habil. dr. Tamaros Bairašauskaitės 65-mečio sukakčiai. Vilnius: LII leidykla, 2015, p. 320–329.
- [28] MASTIANICA, Olga. Profesinis lavinimas Lietuvoje XX a. pradžioje: tarp visuomenės poreikių ir žmogaus galimybių. *Istorija*, 2016, T. 101, Nr. 1, p. 48–68.
- [29] MATULAITIS, Stasys. *Atsiminimai ir kiti kūriniai*. Vilnius: Valstybinės grožinės literatūros leidykla, 1957.
- [30] MATULAITIS, Stasys [Stasys]. Dėlei svarbaus klausimo. *Vilniaus žinios*, 1908, liepos 18 (31), Nr. 158, l. 1.
- [31] MONTVYDAS, Antanas [Paukštys]. Lietuviai išeiviai. *Vilniaus žinios*, 1905, Nr. 59 (668), kovo 15(28), p. 1.
- [32] MOTIEKA, Egidijus. *Didysis Vilniaus seimas*. Vilnius: LII leidykla, 2005.
- [33] Mūsų inteligentija ir vietos Lietuvoje. *Viltis*, 1909, liepos 31 (rugpjūčio 13), Nr. 87, p. 1.
- [34] Mūsų inteligentijos kilimas. *Viltis*, 1909, gruodžio 13 (26), Nr. 145, p. 1.
- [35] Nuo Redakcijos. *Medicina ir gamta*, 1913, Nr. 1, p. 2.
- [36] PIVORAS, Saulius. Vinco Kurdirkos liberalus nacionalizmas mažų Vidurio Rytų Europos tautų tautinių sąjūdžių kontekste. *Tegul meilė Lietuvos: Vincui Kudirkai – 150*. Sudarė R. Skeivys. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009, p. 44–54.
- [37] PRŪSEIKA, Leonas [Don Alberto]. Dar apie inteligentų trūkumą mūsų sodžiuose. *Vilniaus žinios*, 1905, sausio 6 (19), Nr. 5, p. 1.
- [38] ŠILINGAS, Stasys. Anketa tarp lietuvių aukštųjų mokyklų mokinių. *Aušrinė*, 1912, Nr. 15, vasario 23 (kovo 7 d.), p. 49.
- [39] ŠILINGAS, Stasys [Liūnas]. Lietuvis farmaceutas ir jo uždaviniai. *Farmaceutų reikalai*, 1911, Nr. 2, p. 80.
- [40] Sodžiaus inteligentija. *Viltis*, 1909, balandžio 22 d., Nr. 45(230), p. 1.
- [41] STALIŪNAS, Darius. *Visuomenė be universiteto? (Aukštosios mokyklos atkūrimo problema Lietuvoje XIX a. vidurys – XX a. pradžia)*. Vilnius: LII leidykla, 2000.
- [42] STANKULIENĖ, Silvija. Daktaro Kazio Griniaus įnašas į lietuviškos medicinos spaudos paveldą Lietuvoje (1890–1940). *Bibliografija. Mokslų darbai*, 2005–2006, 2007, p. 147–153.
- [43] STAUGAITIS, Antanas [Skausmas]. Reikia visiems mokintis. *Vilniaus žinios*, 1905, rugpjūčio 4 (16), Nr. 188, p. 1.
- [44] TERCIJONAS, V[YTAUTAS]. *Dr. Kazys Grinius. Gydytojas visuomenininkas*. Kaunas, 1927.
- [45] Tėvynės varpai. *Varpas*, 1898, Nr. 6, p. 96.
- [46] TUMAVIČIŪTĖ, Irena. Pasikalbėjimas tarpusavyje. Kas ta šimtametė „Aušrinė“ lietuvių mokykloms? *XXI amžius*, 2010 09 15, Nr. 67 (1852). [Žiūrėta 2019 m. spalio 31 d.]. Prieiga per internetą: http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2010/09/15/sviet_02.html
- [47] URBONAS, Vytas. *Stasys Šilingas. Gyvenimas tautai ir valstybei*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2010.
- [48] VĖBRA, Rimantas. *Lietuvių visuomenė XIX a. antroje pusėje. Socialinės struktūros bruožai*. Vilnius: Mokslas, 1990.
- [49] ŽADEIKIS, Povilas. Vasarai atėjus. *Aušrinė*, 1911, Nr. 3, p. 90–92.

[50] ŽALTAUSKAITĖ, Vilma. „Žinyčia“ – laikraštis „apšviestiesniemiems lietuviams“. *Lituanistica*, 1998, Nr. 1(33), p. 19–29.

[51] Žodis rašejams. *Tėvynės sargas*, 1896, Nr. 1, p. 1.

OLGA MASTIANICA-STANKEVIČ

The Problem of the “Lost Intelligentsia” and Its Solutions in the Lithuanian Press of the Late Nineteenth–Early Twentieth Century

Summary

Due to the social and national policy of the government in the late nineteenth and early twentieth century, the majority of the Lithuanian intelligentsia was forced to seek civil service not in ethnic Lithuania but rather in other governorates of the Russian Empire. Rimantas Vėbra, who studied the social structure of the Lithuanian intelligentsia of the nineteenth century, concluded that almost 60 per cent of people from Lithuania who had completed higher education worked outside the boundaries of the North-western Region.

This article discusses the problem of the shortage of the intelligentsia differently from what has been discussed in previous studies before: not by identifying the problem of the “lost intelligentsia” and its roots, but by addressing the question of how much the Lithuanian intelligentsia *itself* tried to address the problem, why and what methods were proposed to overcome it. The main source of the study is the Lithuanian periodical press and works of fiction, which reflect the collective thinking of the intelligentsia deeper than letters or diaries, and, most importantly, show the reflection of ideas, the context of their dissemination, and allow at least a partial assessment of the discussions and impact of ideas.

In the public discourse of the problems of the intelligentsia, the issue of the shortage of the Lithuanian intelligentsia was seen as a tragedy of the nation, primarily due to the inability of the intelligentsia to organize and mobilize the masses of society to work for the benefit of the nation. Fears about the employment of the intelligentsia outside ethnic Lithuania were periodically voiced in the illegal Lithuanian press at the end of the nineteenth century; however, the views on this problem did not differ significantly. A rather peculiar promotional campaign was conducted in the public discourse of that time, defined by its moralization, castigation, and the encouragement to stay in Lithuania. A Lithuanian intellectual who had left the country was seen primarily as someone who renounced his duties to society and was compared to a person without moral principles.

In the early decades of the twentieth century, the consideration of the problem of the shortage of intelligentsia changed direction and a search for specific solutions to this problem began. On the one hand, the Lithuanian intelligentsia hurried to assess the changes, first of all in education and partly in the national policy of the Russian government. Therefore, the Lithuanian intelligentsia encouraged the public to establish private schools, hospitals, and associations of an economic nature. On the other hand, people became aware that it was impossible to prevent the loss of the intelligentsia under the existing conditions of employment in Lithuania. For this reason, the Lithuanian intelligentsia, especially its younger generation, sought means

to strengthen the spiritual ties of the young people in higher education with their homeland, so that even if they chose to work in the inner governorates of the Russian Empire they would remain nationally engaged and socially active. At the same time, there were suggestions in the public discourse of the intelligentsia of that time to boost engagement in the career guidance of young people, taking into account more favourable employment and working conditions in ethnic Lithuania. The representatives of the Lithuanian intelligentsia who wrote for the periodical press encouraged young people to prioritize professional activities in the fields of law and medicine and to actively join the teaching profession. Meanwhile, in ethnic Lithuania, various groups of the Lithuanian professional intelligentsia were organised: the first associations of medical workers and teachers were established and specialized professional publications were launched. It was hoped that the cooperating representatives of the Lithuanian professional intelligentsia would make a cultural, moral, and, perhaps, political impact on the life of Lithuania. In parallel, other measures that could slow down the migration of the Lithuanian intelligentsia were considered in the public discourse of the problems of the intelligentsia: the intellectuals were advised not to give up job opportunities in rural areas. The expectations were that the increase of intellectuals in rural areas would stimulate faster modernization of the Lithuanian village and would encourage it to faster absorb all economic and cultural achievements.

However, in the first decades of the twentieth century, the solutions to the problem of the shortage of Lithuanian intelligentsia considered in the public discourse were isolated cases. Also, they were more theoretical in nature than a precisely elaborated programme for strengthening the Lithuanian intelligentsia in ethnic Lithuania. In other words, when assessing the public discourse on the problem of the shortage of Lithuanian intelligentsia, we should first of all talk about the search for ideas and solutions rather than their coordinated implementation. In addition, it should also be noted that in the public discourse of the issues of the intelligentsia, ways to overcome the problem of its shortage were searched and discussed most actively from 1905 to 1907, which, in turn, may have promoted a lift in the general mood of society related to the events of 1905, in the hope of significant changes in the policy of Russian government. However, as the hopes of the Lithuanian society, and more precisely of the Lithuanian intelligentsia, faded (the network of professional schools in ethnic Lithuania remained essentially unchanged, no fundamental shifts took place in the employment of Lithuanians in the civil service), it was concluded that a successful solution to the problem of the shortage of the Lithuanian intelligentsia could only be found after a change of the political situation in the Russian Empire, and at the same time in Lithuania.

Keywords: Intelligentsia, professional composition, nineteenth century